
Lietuvos mokslas. *Lietuvos dirvožemiai*. (2001). Vilnius

Irena Stanislavičiūtė, Vincas Miliuskas

Lietuvos žemdirbystės institutas, Vokės filialas

ĮVADAS

Pirmoji išsami monografija apie Lietuvos dirvožemius pasirodė 1965 m. (Lietuvos TSR dirvožemiai, 1965). Joje pateikiama to meto Pabaltijo respublikų bendra genetinė dirvožemių klasifikacija, suderinta 1952 m. tarprespublikinėje konferencijoje dalyvaujant V. Dokučiajevo Dirvožemio instituto (Maskva) mokslininkams. (Ši klasifikacija toliau buvo tikslinama ir papildoma.) Monografiją parengė autorių kolektyvas, kai kurie iš jų už šį darbą pelnė respublikinę premiją.

Pastaraisiais dešimtmečiais sukaupus įvairiose šalių mokslo ir studijų institucijose gausią dirvožemio ir agrochemijos mokslinę tyrimų medžiagą, Lietuvos dirvožemininkų draugija kartu su Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus Agronomijos sekcija 1997 m. inicijavo naujos monografijos apie Lietuvos dirvožemius parengimo idėją. Ši monografija buvo išleista kaip eilinė 32-oji „Lietuvos mokslo“ serijos knyga (Lietuvos dirvožemiai, 2001). Joje apibendrinti daugelio specialistų – agronomų, miškininkų, žemėtvarkininkų, geografų, biologų, ekologų, chemikų – ilgamečiai tyrimo duomenys.

Knygoje aprašoma dirvožemio ir agrochemijos mokslų raida, istoriografiškai įvertinti ankstesni tyrimai bei įvairių institucijų pastarųjų dešimtmečių darbai. Pirmą kartą oficialiai skelbiama naujoji nacionalinė Lietuvos dirvožemių klasifikacija, kurios sisteminiai vienetai suderinti su FAO – UNESCO Pasaulio dirvožemių žemėlapiu legenda. Pirmą kartą aptariama kompiuterizuotos Lietuvos dirvožemio ir

vietovės duomenų bazės kūrimo (dirvožemio tyrimo medžiagos saugojimui) problema. Knygoje taip pat gvildenami racionalaus dirvožemių naudojimo ir apsaugos klausimai.

Monografija skiriama mokslininkams ir praktikiams. Reikia manyti, kad ji susilaukė deramo dėmesio ir bus nagrinėjama skirtingais aspektais įvairių sričių specialistų.

Deja, tokiame ilgai ir kruopščiai rengtame leidinyje neišvengta ir apmaudžių netikslumų. Norėtume atkreipti dėmesį į kai kuriuos jų, daugiausia į tuos, kurių apstu įvertinant Žemdirbystės instituto Vokės filialo dirvožemininkų darbus ir jų įnašą į dirvotyra.

DIRVOŽEMIO IR AGROCHEMINIŲ TYRIMŲ RAIDA LIETUVOJE

Knygoje A. Motuzas teigia, kad Agronominės chemijos stotis Vilniuje gyvavo iki 1944 m., o 1946 m. Vilniuje prie Lietuvos mokslų akademijos (toliau – LMA) įkurtam Žemės ūkio institutui šalia kitų padalinių priklausė ir Agrochemijos stotis. Iš tikrųjų tai ši Agrochemijos stotis, veikusi Vilniuje nuo 1940 m. ir buvusi pavaldi LTSR Žemės ūkio ministerijai, buvo perduota minėtam institutui 1948 m. Apmaudu, kad apie šios stoties veiklą autorius nepateikė jokių duomenų.

A. Motuzas rašo, kad Žemės ūkio instituto dirvožemininkai 1947–1952 m. patys rengė rūgščių dirvožemių kalkinimo metodikas, nustatė kalkinimui tinkamų iškasenų telkinius rytinėje Lietuvos dalyje. Tuo tarpu šiuos darbus, be paminėto B. Baginsko,

atliko agrochemikai M. Kacas, G. Rozovskis, J. Savickas, K. Majauskas. Ypač daug nuveikė J. Savickas, tirdamas gėlavandenių klinčių telkinius ir jų panaudojimą kalkinimui. Jų pavardes vėliau mini M. Eidukevičienė, teigdama, jog XX a. vidurio dirvožemių kalkinimo teorijos pradmenys – paminėtų autorių darbuose. Tačiau ji nenurodė jokių literatūros šaltinių.

Rašydamas apie dirvožemių klasifikacijos tikslinimą ir tobulinimą A. Motuzas iš Žemdirbystės instituto (toliau – LŽI) Vokės filialo dirvožemininkų nurodo tik J. Vaitiekūną (jis susistemino aliuvinius, arba salpinus, dirvožemius). Nepaminėti prisidėję prie to darbo J. Kriščiūnas, A. Mejeris, kurie pagrindė šilaininius jaurinius ir velėninius jaurinius dirvožemius (jaurinių dirvožemių potipiai) bendrosios cheminės sudėties analizės duomenimis. Taip pat nepaminėtas V. Miliauskas, papildęs jaurinių pelkinių dirvožemių tipą velėninių jaurinių glėjinių ir velėninių jaurinių glėjiškų dirvožemių potipiais. Visa tai atsispindi mūsų minėtoje monografijoje (Lietuvos TSR dirvožemiai, 1965).

DIRVOŽEMIO IR AGROCHEMINIAI TYRIMAI ĮVAIRIOSE INSTITUCIJOSE

Rašant apie įvairių institucijų nuveiktus darbus dirvotyros srityje, vienintelė liko užmiršta Vilniaus universiteto (toliau – VU) Gamtos fakulteto Bendrosios geografijos (buv. Fizinės geografijos) katedra. Tai buvo vienintelė aukštoji mokykla Lietuvoje, kurioje 1950–1955 m. buvo ruošiami geografai dirvožemininkai. Tuo metu čia dėstė žinomi dirvotyrimininkai P. Garmus, V. Miliauskas, J. Kriščiūnas. Buvo įkurta dirvožemių tyrimo laboratorija. Lauko praktika buvo atliekama dalyvaujant tuometinio LMA Žemės ūkio instituto Dirvožemio poskyrio, vėliau jį reorganizavus – Žemdirbystės ir dirvožemio instituto Dirvožemio sektoriaus, darbuotojų vykdomuose dirvožemių tyrimo darbuose. Minėto instituto agrocheminėje laboratorijoje praktikos metu buvo atliekama ir dirvožemio analizė. Vėliau, nors šios specializacijos nebeliko, vis tiek ruošiant geografus geomorfologus dirvožemio mokslo žinioms buvo skiriama daug dėmesio. Antai per antro kurso studentų mokomąją lauko praktiką, kuri trukdavo 5–8 savaites, ypač daug laiko buvo skiriama dirvožemiams pažinti. 1957–1992 m. lauko praktikoms, kurių metu buvo tiriami bei kartografuojami dirvožemiai, vadovavo D. Galvydytė. Ji taip pat vadovavo geografų kursiniams bei diplominiams darbams iš dirvožemio mokslo srities, skaitė dviejų semestrų teorinį kursą apie Lietuvos dirvožemius. Tokių diplominių darbų buvo parašyta net 45.

Taigi VU Gamtos fakulteto geografijos specialybės studentai vienaip ar kitaip buvo ruošiami dirbti dir-

vožemių tyrimo srityje ir įsidarbindavo atitinkamose institucijose. Daug geografų įsidarbino tuometinio Respublikinio žemėtvarkos projektavimo instituto (dabar – Valstybinis žemėtvarkos institutas) Dirvožemio skyriuje Kaune. Iš tokių pirmųjų geografų paminėtina dirvožemininkė A. Šapalienė, ilgą laiką ten dirbusi įvairiose pareigose, o kartografijos skyriuje redagavusi Lietuvos administracinių rajonų dirvožemių žemėlapius masteliu 1 : 25 000 ir 1 : 50 000. Respublikiniame žemėtvarkos projektavimo institute Vilniuje ilgalaikė darbuotoja geografė dirvožemininkė D. Dvareckienė rūpinosi įvairiais dirvožemių tyrimo darbais, dirbo technine kontroliere.

Kai kurie geografai dirbo Respublikinėje agrochemijos laboratorijoje Kaune (dabar – LŽI agrocheminių tyrimų centras), dalis išstojo į aspirantūrą VU Bendrosios geografijos katedroje ar įsidarbino mokslo tyrimo institucijose ir apgynė disertacijas iš dirvotyros srities. Iš pastarųjų paminėtinos LŽI Vokės filialo Dirvožemio skyriuje dirbusios A. Pajarskaitė, D. Ladigienė ir Z. Birietienė. A. Pajarskaitė, be kitų darbų, ypač daug nuveikė tirdama dirvožemių eroziją, D. Ladigienė specializavosi dirvožemių temperatūros režimo srityje, vertingi Z. Birietienės dirvožemių mineraloginės sudėties tyrimai. LMA Geografijos institute dirbusios I. Grabauskienė ir M. Jankauskaitė tyrė dirvožemių geochemiją.

VU Gamtos fakulteto Bendrosios geografijos katedros dėstytojai šalia mokomojo darbo ir mokslo tiriamąjį darbą. D. Galvydytė ir R. Prapiestienė kartu su archeologais tyrinėjo senuosius Vilniaus miesto dirvožemius, su geologu R. Taraškevičiumi tyrė Vilniaus miesto dirvožemius geocheminiu požiūriu. Paskelbta daug straipsnių, parašytos disertacijos, paremtos dirvožemių tyrimais: D. Galvydytės (Galvydytė, 1964), M. Eidukevičienės (Eidukevičienė, 1980), F. Kavoliutės (Kavoliutė, 1998), R. Prapiestienės (Prapiestienė, 1999). VU Bendrosios geografijos katedrai priklausanti Kartografijos laboratorija parengė ir 1981 m. išleido Lietuvos TSR atlasą (Lietuvos TSR atlasas, 1981), kuriame pateikta daug žemėlapių iš dirvotyros srities.

D. Galvydytė ypač didelį dėmesį skyrė dirvožemių gimtųjų uolienų tyrimams, kai kuriems dirvodaros procesams, pradėjo karbonatų išplovimo gylio moreniniame priemolyje ryšio su teritorijos amžiumi tyrimus. Ji yra daugelio straipsnių apie dirvožemius įvairiais klausimais autorė. Nuo pat pradžių D. Galvydytė buvo Lietuvos dirvožemininkų draugijos bei keliolika metų šios draugijos valdybos narė.

Taigi VU geografų indėlis į Lietuvos dirvožemių pažinimą labai svarus. Stebina, kad tai buvo nulytėta, ypač žinant, kad viena iš aptariamų monografijos parengimo iniciatorių ir autorių yra VU Bendrosios geografijos katedros absolventė M. Ei-

dukevičienė. Apmaudu ir nesuprantama, kodėl tarp monografijos autorių nėra respublikoje žinomos geomorfologės ir dirvotyryninkės D. Galvydytės. Jei tai asmeninės paskatos, šis faktas nedaro garbės monografijos rengėjams.

Asmeniškumo, neobjektyvumo, faktų iškraipymo ir net jų klastojimo yra R. Šleinio parengtuose monografijos poskyriuose. Jo pateikta LŽI Vokės filialo Dirvožemio skyriaus mokslo darbuotojų nuveiktų darbų apžvalga yra neišsami, neobjektyvi, o kai kur ir klaidinga. A. Motuzas išvardijo visus Žemės ūkio universiteto Dirvotyros ir agrochemijos katedros darbuotojus, J. Jasinskis – Valstybinio žemėtvarkos instituto dirvožemininkus (ypač su pagarba minėdamas pirmuosius specialistus, tobulinusius dirvožemių tyrimo ir laboratorinių analizių metodikas), M. Vaičys – Miškų instituto dirvotyryninkus ir jų darbus. Tuo tarpu R. Šleiny s kai kurių minėtame Dirvožemio skyriuje dirbusių darbuotojų pavardes nutylėjo, kaip antai J. Kriščiūno, A. Špokausko, N. Šiuliauskienės, N. Bekintienės. Rašydamas apie A. Railos augalų maisto medžiagų išplovimo (arba migracijos) tyrimus su E. Šilovos tipo skydų lizimetrais, jis nepaminėjo, kad tokius tyrimus daug metų vykdė ir A. Tyla. Jei jau buvo pažymėta, kad stacionaruose pirmą kartą buvo pradėti dirvožemių temperatūros režimo bei biologinės medžiagų apytakos tyrimai, tai derėjo paminėti ir dirvožemių mikrofloros bei fermentų aktyvumo tyrimo darbus (Špokauskas, Šiuliauskienė, 1978; Šiuliauskienė, 1981). I. Stanislavičiūtė, viena iš dirvožemio cheminių savybių tyrimo Lietuvoje pradininkų, paminėta vieną kartą ir dargi iškreipiant jos darbus. Ji prie LŽI Vokės filialo Dirvožemio skyriaus įkūrė analitinę laboratoriją, parinko, pritaikė ir tobulino dirvožemio ir kritulių vandenų cheminės analizės metodikas, teikė dirvožemių analizės klausimais metodinę pagalbą įvairioms institucijoms. R. Šleiny s rašo: „nustatytos fosforo ir kalio atsargos, formos ir prienamumas augalams tipinguose Rytų zonai velėniniuose jauriniuose dirvožemiuose“ ir nurodo I. Stanislavičiūtės autoreferatą (Stanislavičiūtė, 1962). Iš autoreferato pavadinimo aišku, kad jame aprašomi fosforo junginių tyrimai, kurie buvo atlikti ne tik velėniniuose jauriniuose, bet ir šilaininiuose jauriniuose rytinės Lietuvos dalies ir kitų regionų dirvožemiuose. Tuo tarpu kalio junginiai bei ištekčiai tirti keturiuose įvairios granulimetrinės sudėties vyraujančiuose Lietuvos dirvožemių tipuose, o tyrimų duomenys apibendrinti mokslinėje ataskaitoje ir paskelbti straipsniuose, kurių bent vieną (Stanislavičiūtė, 1984) R. Šleiny s privalėjo nurodyti.

Klaidina R. Šleiny s skaitytoją rašydamas, kad melioracijos priemonių taikymo tyrimus lengvuose dirvožemiuose atliko A. Mejeris ir A. Švedas. Perlojos bandymų stotyje tai darė V. Miliauskas ir A. Švedas (Miliauskas, Švedas, 1961).

R. Šleiny s teigia, kad knygoje „Lietuvos velėniniai jauriniai dirvožemiai“ (Lietuvos TSR velėniniai jauriniai dirvožemiai, 1978) paskelbta Vilniaus, Trakų ir Širvintų rajonuose nuolatinėse dirvožemio tyrimo aikštelėse darytų kompleksinių tyrimų medžiaga. Minėtoje monografijoje paskelbti 1966–1969 m. Vilniaus ir Trakų, o kai kurių autorių ir ankstesniais metais Varėnos bei Klaipėdos rajonuose darytų tyrimų duomenys. Širvintų r. 1972–1979 m. atliktų tyrimų duomenys skelbti kitur (LŽMTI darbai, 1984).

Nepaminėta reikšminga monografija „Lietuvos TSR dirvožemiai“ (Lietuvos TSR dirvožemiai, 1965), labiausiai respublikoje paplitusių dirvožemio tipų parengtos agrocheminės charakteristikos (Stanislavičiūtė, Švedas, 1962). Pastarieji duomenys, tuo metu nesant plačių agrocheminių tyrimų (zoninės agrochemijos laboratorijos kūrėsi tik 1964–1965 m.), buvo naudojami ir praktikos reikalams. Nepaminėti kompleksiskai su LŽI Vėžaičių filialu ir LMA Zoologijos ir parazitologijos (dabar Ekologijos) institutu atlikti agromelioracinių priemonių poveikio velėninių jaurinių glėjinių dirvožemių savybėms bei vystymosi procesams tyrimai (Miliauskas, 1974; Stanislavičiūtė, 1974). Šių autorių su zoologais ir zoologų darbai atsispindi leidinyje „Agrotechnikos įtaka dirvožemio bestuburiams gyvūnams“ (Vlijanije agrotechniki na počvennyh bespozvonočnyh životnych, 1974). Nutylėta apie pirmą kartą respublikoje M. Kononovas ir N. Bielčikovos metodu atliktus humuso kokybinės sudėties tyrimus vyraujančiuose Lietuvos dirvožemiuose (Stanislavičiūtė, Virbickienė, 1972). Minėtą metodiką I. Stanislavičiūtė sumaniai papildė pagal V. Ponomariovą, ir tai leido humino rūgštyse išskirti Ca humatus ir ulmino rūgštis, o fulvo rūgštyse – frakciją, susijusią su ulmino rūgštimis. Vėlesni darbai buvo skirti sukultūrinimo priemonių (antropogeninės veiklos) poveikiui, lėmusiam kokybinės dirvožemių humuso sudėties pokyčius (Stanislavičiūtė, 1974; 1985; 1985; 1990; 1992). R. Šleiny s gi šiuos darbus priskyrė tik V. Janušienei, kuri tokius tyrimus atliko (ar pratęsė) gerokai vėliau.

DIRVOŽEMIŲ SAVYBIŲ POKYČIAI DĖL ŽEMDIRBYSTĖS POVEIKIO

Skyriuje „Pagrindiniai Lietuvos dirvožemiai, jų savybės ir paplitimas“ R. Šleiny s aprašo dėl žemdirbystės poveikio pakitusias kai kurių dirvožemių savybes, naudodamasis LŽI Vokės filialo dirvožemininkų sukaupta ilgalaikių kompleksinių stacionarių tyrimų medžiaga. Jis tik pakeitė šių dirvožemių ir kai kurių genetinių jų horizontų pavadinimus pagal naująją Lietuvos dirvožemių klasifikaciją. Pats R. Šleiny s minėtuose tyrimuose nedalyvavo, jis pradėjo dirbti Vokės filiale, kai šie darbai buvo jau užbaigti ar bebaigiami (Marijampolės r.). Čia jis nepaiso nei eti-

kos normų, nei autorių teisių. Nenurodo, kas aprašė dirvožemių profilius, nerašo autorių pavardžių pateikiamose dirvožemio analizų duomenų lentelėse. (Vienintelė išimtis – vienoje lentelėje ir po vienu paveikslu užrašyta Z. Birietienės pavardė, tačiau kitose mineraloginės dirvožemio sudėties duomenų lentelėse jos pavardė jau nebefigūruoja.) Rašydamas apie karbonatingus priemolio rudžemius (pagal anksčiau klasifikaciją – velėninius karbonatinius dirvožemius) R. Šleinys pateikia I. Stanislavičiūtės duomenis (perskaičiavęs juos t/ha) apie augalų nevienodai pasiekiamus kalio išteklius nuolatinio tyrimo aikštelių (stacionarų) dirvožemiuose, apskaičiuotus pagal N. Gorbunovo metodiką. R. Šleinys juos komentuoja tiesiog cituodamas šios autorės tekstą, nurašytą iš jos mokslinės ataskaitos „Velėninių jaurinių ir kitų dirvožemių kalio formų tyrimai“ (mašiništas, 1982 m., LŽI Vokės filialo fondai) ir jau minėto straipsnio, paskelbto LŽMTI 31-ame darbu tome (Stanislavičiūtė, 1984). Autorės pavardės R. Šleinys nei tekste, nei literatūros sąrašė nenurodė. Naudoja ir I. Stanislavičiūtės komentarus apie jos nustatytas paprastųjų išplautžemių (anksčiau – velėninių jaurinių priemolio ant žvyro dirvožemių) kokybinės humuso sudėties rodiklius be nuorodos tekste ir lentelėje į autorę. Šį kartą jos straipsnis (nors ir be konteksto) yra literatūros sąrašė (Stanislavičiūtė, 1992). R. Šleinys nesivaržo į literatūros sąrašą įtraukti savo pavardę fiktyvų straipsnį (R. Šleinys (1992). Cheminių savybių ir jautriųjų maisto medžiagų kitimas. ŽLŽI MD. 40: 52–65). Nurodytame žemdirbystės instituto darbu tome paskelbtas tik N. Bekintienės ir R. Šleinio (Bekintienė, Šleinys, 1992) straipsnis, kurio tekstas telpa 52–65 p.

Rašydamas apie dėl žemdirbystės pakitusius pasotintuosius stagniškuosius balkšvažemius (anksčiau – velėninius jaurinius priemolio ant moreninio priemolio dirvožemius) Širvintų stacionare, R. Šleinys ir vėl iškreipia faktus. Kaip tyrimų vykdytoją nurodo tik J. Vaitiekūną, kuris nė viename stacionare niekada neatliko jokių tyrimų. (Jis taip pat netyrė jam priskirtos mineraloginės dirvožemių sudėties.) R. Šleinys rašo: „visi šie tyrimai atlikti vadovaujantis autoritetingo Dokučijajev dirvožemio instituto (Rusija, Maskva) metodinėmis nuorodomis“. O iš tikrųjų tai stacionarius kompleksinius Lietuvos velėninių jaurinių dirvožemių savybių ir vystymosi procesų tyrimus Vokės filialo dirvožemininkai vykdė kaip sudėtinę buv. TSRS jaurinių dirvožemių tyrimo programos, kurią sudarė nurodytas institutas, dalį. Šiuos tyrimus jie atliko Vilniaus r., tuometinio Maišiagalos tarybinio ūkio dirbamų laukų plote ir greta esančiame kiškiakopūstiniam eglyne, taip pat Trakų r. Ropėjos girininkijos pušyne. Širvintų r. buvo pradėtas naujas savarankiškas darbų etapas. Jei Maišiagalos lauko stacionare tyrimai buvo vykdomi auginant mono-

kultūrą, tai Širvintų stacionare – lauko sėjomainoje. Tačiau R. Šleinys, minėdamas Širvintų stacionarą, aprašo būtent Maišiagalos stacionaro dirvožemius, kurių fizinių-cheminių ir cheminių savybių apibūdinimas pateiktas naudojantis beveik be išimties I. Stanislavičiūtės duomenimis, ir vėl – be jokios nuorodos į jos pavardę. Šie darbai, už kuriuos pagal tyrimų programą ji buvo atsakinga kaip vykdytoja, aprašyti jos mokslinėje ataskaitoje „Velėninių jaurinių dirvožemių cheminės savybės ir jų dinamika“ (mašiništas, 1972 m., LŽI Vokės filialo fondai). Jie paskelbti leidiniuose rusų kalba: „Lietuvos TSR ir Kaliningrado srities dirvožemiai“ (Počvy Litovskoj SSR i Kaliningradskoj oblasti, 1969) ir „Jauriniai TSRS europinės vakarų dalies dirvožemiai“ (Podzolistyje počvy zapada Evropejskoj časti SSSR, 1977). Pirmajame šių leidinių I. Stanislavičiūtės duomenys pateikti aprašant 17-ojo ir 18-ojo profilio dirvožemius, antrajame – aprašant stacionarių tyrimo aikštelių Lietuvoje 1-ojo ir 2-ojo profilio dirvožemių granulimetrinę sudėtį, fizines-chemines ir chemines savybes. R. Šleinys literatūros sąrašė minėto 1977 m. leidinio autorias užrašė J. Vaitiekūną, Z. Kuginytę, A. Mejerį pridėdamas ir kt. Šiame leidinyje J. Vaitiekūno ir Z. Kuginytės (jie stacionaruose tyrimų nevykdė) pateiktos tik trumpos bendros žinios apie Lietuvos ir Kaliningrado srities dirvožemines dangas, kurių R. Šleinys nė nepanaudojo. Tad užrašyti jų pavardes kaip pagrindinių autorių knygos, kurioje dalyvauja 21 autorius ir kitų autorių indėlis nepalyginti didesnis, mažų mažiausiai – nesusipratimas. Šią monografiją derėjo nurodyti literatūros sąrašė nevardijant autorių.

Išdėstytų faktų akivaizdoje stebina monografijos „Lietuvos dirvožemiai“ (2001) redakcinės kolegijos principingumo stoka. Pažymėtina, kad vien skyriuje apie Lietuvos dirvožemius, jų savybes ir paplitimą M. Vaičio pavardė figūruoja net 138 lentelėse, yra J. Mažvilos, J. Juodžio ir kitų autorių pavardės atitinkamose lentelėse, vien tik R. Šleinys autorių pavardžių lentelėse nerašė. Gal dėl to, kad jis pats nebuvo lentelėse pateikiamų duomenų autoriumi, o užrašydamas jose tik institucijos pavadinimą, jis lyg ir sau priskyrė kitų autorių darbus. Redakcinė kolegija šiuo požiūriu atliko tik formalų vaidmenį; jos nariai, matyt, nepakankamai susipažinę su respublikos autorių darbais dirvotyros ir agrochemijos srityje. Tiek daug netikslumų, grubaus autorių teisių pažeidimo atvejų akademiniam leidinyje neturėjo būti. Redakcinė kolegija turėtų paskelbti klaidų atitaisymą.

Tenka apgailestauti, kad monografijoje liko iš esmės nepanaudota Vokės filialo dirvožemininkų atliktų kompleksinių stacionarių dirvožemio režimų (sezonių dirvodaros procesų) tyrimų vertinga, respublikos mastu netgi unikali medžiaga. Daugelį metų labiausiai paplitusiuose Lietuvos dirvožemiuose, na-

tūraliose ir kultūrinėse ekosistemose tirta vandens (drėgmės), temperatūrų, hidrofizinių savybių, judrių maisto medžiagų bei svarbią reikšmę dirvodaroje turinčių judrių geležies ir aliuminio junginių, mikrofloros ir fermentų aktyvumo, biologinių medžiagų apykaitos, medžiagų migracijos su gravitaciniais vandenimis sezoninė kaita. Atskleisti išvardytų parametų sezoninių pokyčių skirtingose fitocenozėse ypatumai ir tarpusavio ryšiai, įrodantys, kokią didelę įtaką biologiniams ir kitiems procesams dirvožemyje turi hidroterminis režimas. Šie ryšiai nustatyti apibendrinant Širvintų stacionare atliktų tyrimų duomenis ir iš dalies paskelbti (LŽMTI darbai, 1984).

Drėgmės judėjimas dirvožemyje turi didelę reikšmę dirvodaros procesams. Atskiri vandens režimo tyrimų duomenys labai praverstų pagrindžiant dirvožemio horizontų stagniškumą (užmirkimą veikiant paviršiniam vandeniui). Naujojoje Lietuvos dirvožemių klasifikacijoje jis tyrimo duomenimis nepatvirtintas. Nustatyta (Miliauskas, 1984), kad drenuotuose dirvožemiuose drėgnuojų metų laiku drėgmės perteklius esti labai neilgai, todėl juose nėra sąlygų stagniškumui pasireikšti arba jo požymiai būna neryškūs. Tuo metu nedrenuotame dirvožemyje pakilus vandeniui iki žemės paviršiaus, drenuotame susidaro du trumpalaikiai vandens horizontai, kurių vienas yra virš drenų, o antras – žemiau jų. Nustatyta, kad viršutinio horizonto vandenyje ištirpsta daugiau kai kurių cheminių elementų, patekusių į dirvožemį su trąšomis, o į apatinį patenka daugiau elementų iš dirvožemio. Viršutinio horizonto vanduo labiau prisotintas CO₂ ir mažiau (arba visiškai neprisotintas) CaCO₃. Nors drenuotame dirvožemyje viršutinio vandens horizonto trukmė trumpa, tačiau šis vanduo yra agresyvaus pobūdžio ir skatina jauėjimo procesą.

DIRVOŽEMIŲ KULTŪRINIMAS

Rašydami apie dirvožemių kalkinimą bei jo poveikį dirvožemio savybėms, LŽI Vėžaičių filialo mokslininkai apsiribojo beveik vien tik nuosavų tyrimų, darytų moreninio priemolio dirvožemiuose, aptarimu. Vertėjo paminėti ilgamečius stacionarius kalkinimo bandymus, atliktus LŽI Vokės filiale lengvos granulimetrinės sudėties dirovožemyje (Savickas ir kt., 1985, 1990; Stanislavičiūtė, 1985; Šiuliauskienė, 1985). Tai būtų praturtinę šį skyrių vertinga informacija.

L. Tripolskaja ir V. Janušienė rašo apie mėšlo poveikį T. Vokės automorfinio smėlžemio fizikinėms ir cheminėms savybėms. Kelia abejonių šio dirvožemio priskyrimas prie smėlžemių, jei jame buvo tiriamas dirvožemio struktūros patvarumas, o ir pateikti humuso rodikliai nebūdingi smėlio dirvožemiams. Trakų Vokėje vyrauja ne smėlis, o priemėlis, turintis apie 18–19% fizinio smėlio dalelių.

MORFOLOGIJA, TERMINOLOGIJA IR KT.

M. Vaičys skyriuje „Pagrindiniai Lietuvos dirvožemiai, jų savybės ir paplitimas“ kai kur klaidingai apibūdina miško dirvožemių morfologinius požymius. Antai pasakyta: [...] „drėgnokas, gludokas, smulkiai gabalinės struktūros... purus smėlis“. Kaip gali purus smėlis turėti tokią struktūrą? Arba vėl: „[...] smulkiai gabalinės sucementuotos struktūros ... purus smėlis“. Kitur nurodoma grumstiška struktūra giliau slūgsančiuose dirvožemio horizontuose. Negi nežinoma, kad grumstiška struktūra būdinga tik viršutiniam humusingam dirvožemio sluoksniui.

Apibūdindamas humuso tipą, M. Vaičys rašo: humatinis-fulvatinis, fulvatinis-humatinis. Turėtų būti: huminis-fulvinis, fulvinis-huminis humuso tipas.

Nesuvienodinta svetimų pavardžių rašyba pavardžių rodyklėje, pvz.: Bemmelenas (Bemmelen), Detmeris (Detmer), Ebermayeris (Ebermayer), Prusinkiewiczus (Prusinkiewicz), bet Drusler, Bokhorst, Edwards, Borkowski ir t. t.

Nemaloniai nuteikia rašybos lenkų kalba klaidos: rašoma wniki vietoje wyniki, geografija vietoje geografia; lenkų mokslininkės Kabatos-Pendias (Kabata-Pendias) pavardė kilmininko linksnyje rašoma: Kabata-Pendiaso ir kt.

Mes manome, jog neteisinga literatūros šaltinius sąrašė užrašyti tik viena ar pora kolektyvinio darbo autorių pavardžių, kitas pavardes nepelnytai nutylint (lieka rubrikoje „ir kt.“), jų taip pat nėra pavardžių rodyklėje. Juk galima užrašyti ir keletą autorių pavardžių.

Monografija „Lietuvos dirvožemiai“ pernelyg iš-
tęsta ir tai apsunkina jos skaitymą bei panaudojimą.

IŠVADOS

1. Apžvelgiant, kas nuveikta dirvotyros srityje įvairių institucijų, nepaminėti Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto Bendrosios geografijos katedros geografų darbai.

2. Neobjektyvus ir neišsamus, o kai kur ir klaidingas Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filialo Dirvožemio skyriaus mokslo darbuotojų nuveiktų darbų aptarimas.

3. Aprašant dirvožemių savybių pokyčius dėl žemdirbystės naudojama Vokės filialo dirvožemininkų atliktų kompleksinių stacionarių tyrimų medžiaga, pažeidžiant kai kurių tyrimų atlikėjų autorines teises.

Nepanaudoti dirvožemio savybių ir režimų sezoninės kaitos natūraliose ir kultūrinėse ekosistemose ilgamečių kompleksinių tyrimų duomenys.

4. Klaidinga kai kurių dirvožemio morfologinių požymių rašyba, pasitaiko netinkamos terminologijos, lenkų kalbos klaidų, nevienodai rašomos svetimos pavardės pavardžių rodyklėje ir kt.

5. Redakcinė kolegija turėtų paskelbti klaidų atitaisydamą atsižvelgdama į autorines teises.

Gauta 2002 02 30
Parengta 2002 03 25

Literatūra

Bekintienė N., Šleinytis R. (1992). Įvairiopo tręšimo įtaka lengvų velėninių jaurinių dirvožemių fizinių-cheminių savybių ir judriųjų maisto medžiagų kitimui. *LŽI. Mokslo darbai*. 40: 52–65.

Eidukevičienė M. (1980). *Glubina vymyvanija karbonatov kak kriterij vozrasta morenych otloženij* (avtorreferat).

Galvydytė D. (1964). *Počvy Žiamajtskoj vozvyšennosti kak komponent fiziko-geografičeskogo kompleksa* (avtorreferat).

Kavoliūtė F. (1998). *Aukštaičių aukštumos agrarinio kraštovaizdžio transformacijos retrospektyvinė analizė* (avtorreferatas).

Lietuvos TSR dirvožemiai. (1965). Vilnius: Mintis.

Lietuvos TSR velėniniai jauriniai dirvožemiai. (1978). Vilnius: Mokslas.

Lietuvos atlasas (1981). Maskva.

Lietuvos mokslas. *Lietuvos dirvožemiai*. (2001). Vilnius.

LŽMTI darbai (1984). *Dirvotyra*. 32: 17–100.

Miliauskas V., Švedas A. (1961). Perlojos bandymų stoties dirvožemiai. *LŽMTI darbai*. 6: 45–71.

Miliauskas V. (1974). Vlijanije okulturivanija na fizičeskije i vodno-fizičeskije svojstva dernovo – podzolisto – glejevatych suglinistych počv. *Počvovedenije i agrochimija*. 191–197.

Miliauskas V. (1984). Drenažo įtaka priemolių dirvodarai. *Žemės ūkis*. 2: 25–26.

Počvy Litovskoj SSR i Kaliningradskoj oblasti (Charakteristika objektov ekskursii 18–23 avgusta 1969 g.). Kaunas. *Podzolistyje počvy zapada Evropejskoj časti SSSR*. (1977). Moskva: Kolos.

Prapiestienė R. (1991). *Urbanizuoto kraštovaizdžio želdynų ekologinis įvertinimas. Vilniaus senamiesčio pavyzdžiu* (avtorreferatas).

Savickas J., Birietienė Z., Bekintienė N. (1985). Pakartotinis lengvų dirvų kalkinimas dulkaiais klintmilčiais. *LŽMTI darbai*. 33: 34–41.

Savickas J., Ignatas V., Šiuliauskienė N., Stanislavičiūtė I., Panamariovienė A. (1990). Rupių klintmilčių dozių ir pakartotinio kalkinimo efektyvumas lengvuose dirvožemiuose. *LŽMTI darbai*. 38: 29–39.

Stanislavičiūtė I. (1962). *Formy fosfornych soedinenij i ich prevraščenija v podzolistych peščanyh počvach Litovskoj SSR* (avtorreferat).

Stanislavičiūtė I., Švedas A. (1962). *Agrochimičeskaja charakteristika počv Litovskoj SSR*. A. V. Sokolov (otv. red.). *Agrochimičeskaja charakteristika počv SSSR*. Moskva: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

Stanislavičiūtė I., Virbickienė A. (1972). Kai kurie Lietuvos TSR dirvožemių humuso sudėties duomenys. *LŽMTI. Mokslinių straipsnių rinkinys*. 26: 4–13.

Stanislavičiūtė I. (1974). Vlijanije agromelioratyvnych meroprijatij i udobrenij na chimičeskije svojstva i processy razvitija dernovo – podzolisto – glejevatych suglinistych

drenirovannyh počv zapadnoj časti Litovskoj SSR. *Počvovedenije i agrochimija*. 77–91.

Stanislavičiūtė I. (1984). Kalio formos ir rezervai vyraujančiuose Lietuvos TSR dirvožemiuose. *LŽMTI darbai*. 31: 132–142.

Stanislavičiūtė I. (1985). Kačestvennyj sostav gumusa osnovnyh počv Litovskoj SSR i jego izmenenije pri ich okulturivanii. Voprosy genezisa i plodorodija počv Litovskoj SSR. *Sbornik naučnyh trudov*. 65–75.

Stanislavičiūtė I. (1985). Pirminio ir pakartotinio kalkinimo įtaka velėninio jaurinio priesmėlio ant žvyro dirvožemio cheminėms savybėms. *LŽMTI darbai*. 33: 13–25.

Stanislavičiūtė I. (1992). Organinių ir mineralinių trąšų įtaka kokybinei velėninio jaurinio priesmėlio ant žvyro dirvožemio humuso ir fosforo bei kalio sudėčiai. *ŽLŽI. Mokslo darbai*. 40: 66–75.

Šiuliauskienė N. (1981). *Dirvožemių kultūrinimas ir mikroorganizmai*. Vilnius: Lietuvos TSR Žemės ūkio ministerija. Špokauskas A., Šiuliauskienė N. (1978). *Dirvožemio mikroflora*. J. Bulotas (ats. red.). *Lietuvos TSR velėniniai jauriniai dirvožemiai*. Vilnius: Mokslas.

Vlijanije agrotechniki na počvennyh bespozvonočnyh životnyh. (1974). Vilnius: Akademija Nauk Litovskoj SSR. Institut zoologii i parazitologii.

Irena Stanislavičiūtė, Vincas Miliauskas

SOIL RESEARCH

S u m m a r y

The monograph “The Soils of Lithuania” published in the year 2001 is discussed. It summarizes data of the long-term research carried out by many specialists. A historical evaluation of studies in the field of soil research and plant nutrition performed earlier and over the past decades at different institutions is made, a new national classification of soils in Lithuania is presented. Though the monograph is of great value, still some shortcomings are observed there.

Some inaccuracies are not avoided when describing the development of research in soil and plant nutrition in Lithuania. In the review of the achievements made in the field of soil research at different institutions, not mentioned are studies of the geographers from the Department of General Geography of the Faculty of Natural Sciences of Vilnius University. The description of works done by the scientists from the Soil Section of the Vokė Branch of the Lithuanian Institute of Agriculture is not objective, incomprehensive and sometimes erroneous. While referring to some reports of their studies, presenting tables with the data of analyses, their names are indicated neither in the text nor in the tables, their studies are not mentioned in the references. It is a violation of authors' rights. The findings on soil regimes (seasonal soil-forming processes) being developed in natural and cultivated ecosystems that were determined by the soil scientists in Vokė by long-term complex studies in stationary experimental areas are not included.

There are some errors in the description of soil morphology, terminology, in transcription of foreign names, and some minor mistakes.